

УДК 371.134

ІНТЕГРОВАНІ ЯКІСНІ ОЦІНКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

Лариса Малаканова

*Полтавський педуніверситет
вул. Осипенка, 30, 36000 Полтава, Україна*

Розглянуто інтегровані якісні оцінки професійної підготовки вчителя, які допомагають студентам формувати адекватну самооцінку. Аналіз і критичне осмислення студентом особистого та чужого досвіду сприяють розвитку його гностичних умінь, зокрема, умінь, пов'язаних з пізнанням власних професійних рис, індивідуального стилю діяльності. Оцінювання охоплює педагогічне оцінювання, самооцінювання та оцінювання групою.

Ключові слова: оцінювання, оцінка, критерії, еталон, педагогічна оцінка, самооцінка, групова оцінка.

Практика викладання свідчить, що найчастіше контролює, перевіряє, виявляє помилки, вказує на недоліки, оцінює, висловлює свою думку про результати діяльності студента викладач. Наслідком усіх цих операцій є оцінка як вияв волі та одноосібної думки викладача. Поступово навчальна діяльність студента позбавляється контролюючого та оцінного компонентів, відповідно, внутрішньої спрямовуючої та мотивуючої основи. Педагогічне оцінювання та оцінка втрачають для студента змістовий сенс, оскільки він позбавляється не тільки компонентів контролю і оцінювання, але й критеріїв, еталонів, за якими викладач веде контроль і висловлює оцінні судження.

Саме тому студенти повинні знати і внутрішньо приймати критерії оцінювання та моделі (еталони). Це можливо у разі поєднання педагогічної оцінки з самооцінкою і груповою оцінкою. Значення групової оцінки полягає в тому, що: а) задані критерії уточнюються, поглиблюються всіма учасниками навчального процесу і приймаються як суспільна норма; б) майбутній учитель вчиться виробляти певні норми оцінних суджень; в) на позитивній основі формуються критичні судження в процесі оцінювання результатів навчальної діяльності; г) виробляються особистісні позиції, погляди, оцінки; д) нагромаджується особистісний досвід контролю та оцінювання, самоконтролю та самооцінки; е) формується уважне ставлення до критики, зауважень товаришів; є) формується готовність співпереживати успіхам та невдачам товариша [2]. У досягненні навіть незначних успіхів велику заохочувальну роль відіграє атмосфера доброзичливості, співучасті в успіхах і невдачах, педагогічний оптимізм, що зміцнює віру в свої сили та

можливості. Успіх у навчанні, заохочений викладачем та суспільною оцінкою, стимулює розвиток пізнавальної активності, а також спонукає до самовдосконалення [1, с. 42]. Відповідно, чим більше досвіду спілкування у студента з іншими, тим більше інформації про самого себе як особистість він отримує, тим частіше йому на практиці доводиться порівнювати свої судження про самого себе з думками інших людей і тим швидше й активніше розвивається у нього здатність правильно сприймати та оцінювати власну поведінку, вчинки, а також особистісні риси інших людей, що надзвичайно важливо у педагогічній діяльності.

Оцінювання для студента має екстравертований характер. Він прагне до зовнішнього оцінювання і майже не має потреби у самооцінюванні, тому потрібно постійно залучати його до оцінної діяльності, даючи відповідний інструментарій для оцінювання, стимулюючи його, допомагаючи йому в оцінній діяльності, щоб довести студента до об'єктивного, неупередженого самооцінювання.

Аналіз і критичне осмислення студентом особистого та чужого досвіду сприяють розвитку гностичних умінь, зокрема умінь, пов'язаних з пізнанням власних професійних рис, індивідуального стилю діяльності.

Саме тому оцінювання діяльності студентів на занятті поєднувало педагогічне оцінювання, самооцінювання та оцінювання групою.

Самооцінка має велике значення для студента, бо саме вона стає основою його поведінки [4, с. 23]. Правильна самооцінка дає можливість побачити перспективи розвитку власної особистості. Завищені чи занижені самооцінки особистісних рис гальмують особистісний розвиток. Натомість адекватна самооцінка сприяє взаєморозумінню з оточуючими, робить студента більш відкритим до позитивних зовнішніх впливів, інтенсифікує так необхідний для професійного й особистісного розвитку обмін досвідом з іншими людьми. Однак, як виявили результати констатуючого експерименту, самооцінки студентів дещо завищені, а оцінку педагога не завжди студенти сприймають адекватно, вважаючи її суб'єктивною. Суспільна ж думка, за даними багатьох дослідників, – один із найактуальніших і найдієвіших мотивів навчання студента.

Саме тому ми поєднали самооцінювання, педагогічне оцінювання з груповим оцінюванням. Це дало змогу кожному студентові зіставляти власну оцінку з тим, як його оцінюють товариші у групі і як оцінює викладач, зрозуміти власні проблеми у професійному становленні і виявити шляхи їх подолання.

Взявши за основу дослідження Ш. О. Амонашвілі [2] та В. К. Д'яченка [3], ми по-різному організовували групове оцінювання результатів діяльності студента.

I спосіб. Спочатку студент давав самооцінку власної діяльності, потім “учитель-рецензент”, який призначався із студентів на занятті, оцінював роботу за тими ж критеріями, останнім оцінне судження висловлював викладач.

II спосіб. Після виступу студента група поділялася на мікрогрупи (три–п’ять осіб) і кожна мікрогрупа обговорювала й оцінювала роботу студента за визначеними критеріями. Студент давав якісну оцінку власної діяльності, спочатку представник кожної мікрогрупи висловлював оцінне судження, потім – викладач.

III спосіб. Перед початком роботи викладач пропонував кожному студентові за окремим критерієм оцінювати роботу товариша. Після виступу студент давав самооцінку, потім присутні за окремими критеріями якісно оцінювали його роботу, останнім це робив викладач.

Для формування гуманістичної позиції пропонувалося розпочинати аналіз діяльності студента з констатації позитивних результатів – “відкрити добре око”, після цього переходити до критичних зауважень і побажань – “відкрити критичне око”.

Обов’язковою умовою оцінної діяльності було створення атмосфери доброзичливості, довіри, оптимістичної критики, співпереживання, радості за успіхи, готовності прийти на допомогу. Це сприяло саморозкриттю і реалізації кожним студентом своїх можливостей, позитивному сприйманню критичних зауважень, розвитку самокритичності, формуванню вмінь оцінювати власну педагогічну діяльність та інших.

Під час групового оцінювання студенти активно аналізували діяльність товариша, намагалися зрозуміти, що зумовлює її продуктивність або невдачу, вони дуже вимогливо ставилися один до одного. Якщо студенти вважали, що мають проблеми у розвитку певних педагогічних умінь, то просили оцінювати їхню діяльність ще за додатковими критеріями. Найчастіше це стосувалося культури, техніки та виразності мовлення.

Спостерігаючи за студентами під час групового оцінювання, ми дійшли висновку, що для них дуже важливо те, як їх оцінюють товариші. Вони завжди прислухалися до зауважень, намагалися зрозуміти свої помилки і виявляли бажання повторити вправу, щоб виправитися. Результати наших спостережень підтвердили дослідження значущості для студентів педагогічної оцінки, самооцінки і групової оцінки. Студентам 1–3-го курсів (75 осіб) було запропоновано прорангувати ці оцінки. Виявилось, що для 49% респондентів найбільш значуща групова оцінка, для 41% – оцінка педагога і лише для 10% – самооцінка.

Отже, для студента дуже важлива оцінка його товаришів у групі, не менш важлива оцінка викладача. Це цілком виправдано, бо чим більше

досвіду спілкування у студента, тим більше він отримує інформації про власну особистість.

Поєднання оцінки викладача, самооцінки з груповою оцінкою виявилось необхідною умовою оцінювання професійного становлення майбутнього вчителя.

Простежимо динаміку професійного становлення майбутніх учителів на підставі якісних оцінок їхніх педагогічних умінь. Зокрема, якісна оцінка вміння проводити фрагмент уроку студентки групи У-33 М. Наталії за такими параметрами: спрямованість діяльності вчителя; володіння змістом як засобом взаємодії; творче самопочуття; виразність мовлення. На початку III модуля навчання "Наталія старанно готувалася до мікрОВикладання, продумала зміст, але її діяльність спрямована на предмет, бо вона орієнтується на досягнення предметного результату. Наталія володіє змістом уроку, але скута розробленим планом, боїться відірватися від нього, не враховує ситуацію уроку, інформує учнів. Неналагоджений контакт з класом, вона зайняла функціонально-рольову позицію, не мотивує навчання, не забезпечує діалогічну взаємодію. Наталія дуже хвилюється, напружена, невпевнена, у неї статичний вираз обличчя, обмежені жести. Мовлення Наталії правильне, але вона не використовує словесно-образну й інтонаційну виразність, не демонструє власне ставлення". Наприкінці III модуля навчання "В Наталії ми побачили гарного вчителя, готового до роботи з дітьми. Вона зосереджена на учнях, виявляє зацікавленість до них, працює відповідно до їхніх інтересів. Наталія добре володіє змістом, залучає учнів до взаємодії, вирішує проблему, орієнтується на репродуктивний і реконструктивний рівні пізнавальної активності учнів, але не працює на творчому. Використовує багато прийомів діалогічної взаємодії: звертається до учнів, ставить запитання, проте враховує предметний результат, а не орієнтується на розвиток кожного учня. Наталія налаштована на спільну діяльність. Вона впевнена, її жести і міміка органічні. Мовлення її виразне, воно допомагає налагодженню інтелектуального й емоційного контакту. Наталія персоніфікує повідомлення. Своїм мовленням, зовнішнім виглядом вона позитивно впливає на учнів". Зіставлення якісних оцінок засвідчує, що у М. Наталії на початку III модуля навчання вміння проводити урок були нульового та низького рівнів, а наприкінці вони зросли до середнього рівня.

Отже, спеціально створені організаційно-педагогічні умови оцінювання стимулювали професійне становлення.

1. *Акимова О. В.* Педагогическое стимулирование как средство всестороннего развития личности будущего учителя: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. К., 1989.
2. *Амонашвили Ш. А.* Обучение. Оценка. Отметка. М., 1980.
3. *Дьяченко В. К.* Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учебной работы: Кн. для учителя. М., 1991.
4. Методы изучения профессиональной направленности личности учителя: Сб. науч. тр. / Под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской. Л., 1980.

INTEGRATED QUALITATIVE ASSESSMENT OF THE TEACHER PROFESSIONAL PREPARATION

Larysa Malakanova

*Poltava Pedagogical University
Osipenko Str., 30, UA-36000 Poltava, Ukraine*

The article considers the integrated qualitative assessment of the teacher professional education to help them develop their identical self-esteem. The students' analysis and critical comprehension of their teaching experience promote their gnostical skills development, particularly the skills linked with their professional qualities and individual style of activity. The assessment includes the instructor's, self, and group evaluation.

Key words: assessment, mark, criteria, standard, pedagogical evaluation, self-esteem, group evaluation.

Стаття надійшла до редколегії 08.04.2004
Прийнята до друку 10.11.2004